

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝ. Δ. ΛΟΥΣΙΔΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1947

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ.Δ της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ROGER MILLIEX

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΙΔΕΩΝ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Α'— Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ

«Η πνευματική ζωή αυτού του λαού είναι περισσότερο από κάθε άλλη φορά απαραίτητη στον πολιτισμό. Γι' αυτό το λόγο, ανάμεσα στους άλλους λαούς, αυτός έχει μεγαλύτερη ευθύνη».

Η τόσο σοβαρή αυτή δήλωση για τον πνευματικό ρόλο του γαλλικού λαού θάλαγε κανείς πως προέρχεται από κάποιον αναγνωρισμένο και ίσως δοκιμασμένο φίλο της Γαλλίας και πως αποτελεί μία κολακευτική και ένθαρρυντική κρίση γι' αυτήν. Κάθε άλλο. Η φράση αυτή ειπώθηκε στα 1946, σε μία ιδιαίτερη συνομιλία, από ένα νικημένο έχθρό της, δυό φορές νικημένο: τον περίφημο γερμανό φιλόσοφο Martin Heidegger, που μετανοεί τώρα, μέσα στην υποχρεωτική μοναξιά του, γιατί παραδέχτηκε κάποτε τον εθνικοσοσιαλισμό. Μπορώ να τονίσω σήμερα ότι, μέσα στην τόσο ανήσυχη αυτή αούγη της ανοικοδόμησης, όλοι οι Γάλλοι που έχουν συνείδηση του έαυτού τους, αισθάνονται να τους τριγυρίζει ή αγωνιώδικη και μυστική αυτή προσδοκία, απ' όπου βλέπουν τον τόπο τους, κι' όχι μόνο όλοι οι ελεύθεροι και ζωντανοί άνθρωποι, μα και εκείνοι που όπως είδαμε μετανοούν γιατί προσχώρησαν κάποτε στο φασισμό. Οι πνευματικοί μας άνθρωποι, καθώς και οι κοινωνικοί μας πρωτοπόροι, ξέρουν καλά αυτό που τόσο ωραία δήλωσε ο Bernanos: ότι «δέν πρέπει ν' απογοητεύσουμε τους λαούς». Και είναι για όλους τους λαούς, και όχι μόνο για το δικό τους, που προσπαθούν να δημιουργήσουν, άργα-άργα, όπως είναι φυσικό για κάθε τι που αρχίζει, με μία βαθειά πίστη και με σοβαρότητα γιομάτη υποσχέσεις, τις καινούργιες αξίες του πολιτισμού, τις προορισμένες, ίσως, να σπρώξουν προς μία πραγματική Αναγέννηση, γαλλική και πανανθρώπινη.

Κι' αλήθεια, οι πνευματικοί μας άνθρωποι ποτέ δέν έχασαν, και κάτω από τις χειρότερες ακόμη δοκιμασίες, την αίσθηση του προορισμού τους αυτού. Στη μέση, ακόμα, της κατοχής, στα 1943, βγήκε στην Έλβετία, με τον τίτλο «Γαλλική περιοχή», ένας τόμος με τις υπογραφές 50 και περισσοτέ-

ρων Γάλλων συγγραφέων, που ήταν ένα ευγλωττο δείγμα της συνέπειας μιάς σκέψης που κατά την ίδια της την έκφραση «ήξερε ότι είναι και ήθελε να είναι πανανθρώπινη». Ένας από τους συγγραφείς του τόμου αυτού, που ήταν στην πραγματικότητα ή έκδήλωση μιάς πλατειάς πνευματικής αντίστασης, ο Jacques Debu-Bridel, σχολιάζοντας μιά γνωστή σκέψη του Pascal, τονίζει τον πλοῦτο και τη γονιμότητα της σιωπής, της σιωπής που δέν είναι μόνο άρνηση και περιφρόνηση του έχθρου, μα κάτι πιο βαθύ: στοχασμός και σύλληψη του μέλλοντος. Τέτοιο ήταν το είδος της σιωπής του καλύτερου μέρους της γαλλικής ψυχής κάτω από τη γερμανική μπόττα, πράγμα που έκανε τον Debu-Bridel να μπορεί να προφητεύει στο ίδιο κείμενο του 1943: «Μιά σιωπή έννέα μηνών βρίσκεται πριν από την πρώτη κραυγή του βρέφους... Η σιωπή των λαών είναι πλούσια από μέλλον, από υποσχέσεις και από απειλές... Η κραυγή της λευτεριάς όρμα, γι' αυτό το λόγο, πιο δυνατή... Όταν οι άνθρωποι δέ μπορούν και να δουλεύουν, τραγουδώντας τη χαρά της ζωής, τότε ασχολούνται σιωπηλοί και βλοσυροί με φοβερά έργα που μιά μέρα θα τους ελευθερώσουν». Πέρα από την άμεση απελευθέρωση, τα σιωπηλά αυτά έργα ήταν τέτοια που να έτοιμάζουν τον καλύτερο κόσμο της αύριο, γιατί είναι γνωστό ότι μέσα στους κύκλους που στην κατοχή εργάζονταν παράνομα, υπήρχαν και όμιλοι αφιερωμένοι στη μελέτη των μεταπολεμικών προβλημάτων. Π.χ. οι αγωνιστές αυτοί της αντίστασης, ανάμεσα σε δυό τρομοκρατικές πράξεις, έφτιαχναν σχέδια κοινωνικής οργάνωσης, που συνέβαινε να τα χάνουν μέσα στο μετρό... Με δυό λόγια, η αναγκαστική πνευματική περισυλλογή που ακολούθησε την ήττα που τράβηξε τη Γαλλία έξω από τη μάχη την ώρα που άλλοι λαοί δέ μπορούσαν να σκεφτούν παρά πράγματα που είχαν άμεση σχέση με τον πόλεμο, οι ανάπαυλες της δράσης και οι ώρες αυτό-

συγκέντρωσης των μακί, ακόμα οι μέρες της φυλακής και των «στρατοπέδων συγκεντρώσεως», έδωσαν τη δυνατότητα στη Γαλλία, αντιστρέφοντας τους δρους και βγάζοντας το καλό μέσα από το κακό, να αποταμιεύσει ένα στοχαστικό πλούτο για λογαριασμό του υπόλοιπου κόσμου, πλούτο που άρχισε ήδη να καταγράφει και να αξιοποιεί.

Αν η περίοδος που περνάμε δε μπορεί να θεωρηθεί ακόμα σαν περίοδος μεγάλων πνευματικών πραγμάτωσεων, όμως μοιάζει με τους καιρούς εκείνους της προετοιμασίας, της κήσης και της έπωσης, που βρίσκονται πάντα πριν από τις εποχές του κλασικισμού. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να κερδίζει το ενδιαφέρον μας.

Πριν από μερικούς μήνες, η ποιήτρια της Χιλής Gabriela Mistral, προτελευταίο βραβείο Νόμπελ (ελπίζουμε από το βάθος της καρδιάς μας ότι ένα από τα έπόμενα θα στεφανώσει την Ελλάδα στο πρόσωπο ενός από τους μεγάλους έθνικούς λυρικούς της), έγραφε πολύ επιτυχημένα: «Η γαλλική κουλτούρα είναι μία από τις πιο πολυεδρικές του κόσμου». Οι ξένοι φίλοι μας διαπίστωσαν συχνά αυτή τη βασική ποικιλία της πολλαπλότητας του γαλλικού πνεύματος, του στερεωμένου όχι άπάνω στο μονολιθικό κομμάτι μιας ίδιας και αναλλοίωτης πνευματικότητας, αλλά επάνω στις πολυάριθμες κρύπτες των παραδόσεων, των γενεαλογιών, των πνευματικών οικογενειών που ακολουθούν ή μία την άλλη, που αλληλοσυμπληρώνονται σε ένα διαρκή και γόνιμο διάλογο που συγκρατεί την ένότητα μέσα από την ποικιλία. Τελευταία ακόμα ένας κριτικός παρομοίασε το φιλολογικό τοπίο της Γαλλίας με ένα τοπίο όρεινό, με τις ένωμένες όροσειρές των σχολών και με τους μοναχικούς βράχους που αποτελούν τις προσωπικότητες. Έτσι, όλοι μας κλείνουμε λίγο - πολύ μέσα μας λίγο Rabelais και Montaigne, Pascal και Diderot, Vigny και Claudel, αλλά ταυτόχρονα προτιμούμε να είμαστε περισσότερο από την οικογένεια του Voltaire παρά του Réguy, του Descartes παρά του Bergson. Το πείραμα της Έθνικής Αντίστασης απόδειξε, για μιάν ακόμη φορά, την αλήθεια ενός τέτοιου είδους προτιμήσεων με το παράδειγμα ενός Gabriel Péri και μιας Estienne d'Orves, μιας Danièle Casanova και μιας Mme Albrecht, τέλος όλων αυτών που πίστευαν στον ούρανο και όλων αυτών που δεν πίστευαν και που τους τραγούδησε όλους μαζί ο Aragon στο ποίημά του «Το τριαντάφυλλο και ο ρεζεδάς».

Σήμερα, φαίνεται, ότι η γαλλική σκέψη — μιλω για τη ζωντανή σκέψη, αυτήν που τροφοδοτεί το στοχασμό του μεγαλύτερου μέρους των νέων γάλλων διανοουμένων — αποτελεί ένα τριγωνικό σχήμα και ο κάθε καινούργιος γάλλος που γεννιέται ύγιής, δεν έχει παρά να διαλέξει ανάμεσα σε

τρεις ουσιαστικές αντιλήψεις, για τον άνθρωπο, για τη ζωή και για την κοινωνία. Τρεις κοσμοθεωρίες, τρεις πνευματικές οικογένειες παρουσιάζονται στην έκλογή του, τη στιγμή ακριβώς που Τρεις Μεγάλοι διαμοιράζονται την ήγεμονία του κόσμου, που τρία μεγάλα κόμματα εξακολουθούν να κυβερνούν μαζί τη Γαλλία. Μά ο παραλληλισμός αυτός δεν πάει πιο μακριά. Οι τρεις μεγάλοι του πνευματικού κόσμου είναι — ακολουθώντας τη χρονολογική σειρά της εμφάνισής τους: ο μαρξισμός, ο χριστιανικός προσωπικισμός και ο υπαρξισμός. Έδω κ' ένα χρόνο αλληλοσυγκρούονται, όπως είναι σωστό να συμβαίνει ανάμεσα σε μεγάλους. Κάποτε μάλιστα πολύ απότομα. Δεν πρέπει όμως να παραπονιόμαστε γι' αυτό, γιατί οι συγκρούσεις αυτές των ιδεών, ή πάλη ανάμεσα στους «ισμούς», είναι ένα ωραίο σημείο ζωτικότητας που κάνει πάλι το Παρίσι να είναι ένα κέντρο πνευματικής αναστάτωσης και αναβρασμού ιδεών μοναδικό στον κόσμο. Τίποτα δε μαρτυρεί ότι, κάτω από αυτήν την πάλη, δεν προετοιμάζεται, άργα - άργα, μία δημιουργική σύνθεση, πιο γόνιμη από όλες αυτές τις κακοφτιαγμένες πλευρές των πολιτικών κομμάτων της στιγμής.

Στο σημείο αυτό, και για να αποφύγω κάθε παρεξήγηση, θέλω να τονίσω καθαρά ότι στη σύντομη αυτή επισκόπηση που θα προσπαθήσω να κάνω της κίνησης των ιδεών στη Γαλλία, θα αφήσω θεληματικά κατά μέρος τις άμεσες πολιτικές και κοινωνικές επιδιώξεις που έχει ή κάθε μία από τις σχολές αυτές του τρίπτυχού μας, γιατί μόνο η φιλοσοφική και ήθική τους πλευρά, παρουσιασμένη με τιμιότητα και αντικειμενικότητα, θα μας απασχολήσει εδώ. Θα είναι, το ξαναλέμε, ένας πίνακας όχι των πολιτικών κομμάτων, αλλά των κυριότερων πνευματικών οικογενειών της σημερινής Γαλλίας. Η φιλοδοξία μου είναι να σας δώσω, για κάθε μία από αυτές, μιάν εικόνα απλή, και όσο αυτό μου είναι δυνατό, πιστή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας τους, και να δείξω ότι παρά τις θεωρητικές αντιθέσεις τους, συγκλίνουν όλες προς ένα κοινό σημείο συμφωνίας, όπου θα μπορούσαν τα χωρισμένα αυτά αδέρφια να φτάσουν μια μέρα και να δώσουν το χέρι, ώστε επάνω σ' αυτό το σταυροδρόμι να χτίσουν μαζί τον πλατό ναό των σύγχρονων χρόνων.

Η μαρξιστική οικογένεια, η αρχαιότερη από τις τρεις, πέρασε στο διάστημα της κατοχής σοβαρές δοκιμασίες στο πνευματικό της μέρος, που είναι το μόνο που μας ενδιαφέρει εδώ. Νέοι έρευνητές, που βάλανε σκοπό τους πριν από τον πόλεμο να έμβραθούν στη μαρξιστική θεωρία και να την ξανασκεφτούν, πέσανε θύματα του φασισμού: π.χ. ο κοινωνιολόγος Georges Politzer, που από το Νοέμβριο του 1940 ίδρυσε, μαζί με δύο ακόμη μαρξιστές καθηγητές, μία από τις πρώτες παράνομες εφημερίδες με τον τί-

τλο «Τό ελεύθερο πανεπιστήμιο» και πού τουφεκίστηκε από τους Γερμανούς σε ηλικία 32 χρόνων, ο φυσικός Jacques Salomon, πού τουφεκίστηκε σε ηλικία 34 χρόνων, ο φιλόσοφος Valentin Feldmann, πού τουφεκίστηκε σε ηλικία 33 χρόνων, χωρίς να ξεχάσουμε τον Ιστορικό Charles Haichelin, πού σκοτώθηκε επί κεφαλής της ομάδας των ελευθέρων σκοπευτών και παρτιζάνων στις μάχες της απελευθέρωσης, ούτε το γεωγράφο Charles Steber και το θεωρητικό François Cuzin. Άλλοι νέοι διανοούμενοι πήραν τη θέση τους μετά την απελευθέρωση, όπως οι Georges Mounin, Pierre Naville, Roger Garaudy, Cécile Augrand, και ήρθαν να ενωθούν με τους πιο παλιούς, όπως π.χ. τον μεγάλο Langevin, τον Joliot-Gurie, και τους πανεπιστημιακούς Wallon, Tessier, Cogniot, Prénant, καθώς και τον Ιστορικό και φιλόσοφο Henri Mounin, πού πέθανε τελευταία. "Αν θελήσουμε να χαρακτηρίσουμε στις γενικές του γραμμές αυτό το καινούργιο κύμα της μαρξιστικής σκέψης, θα ποιμή ότι τείνει ταυτόχρονα προς μία πλατύτερη συστηματοποίηση της μαρξιστικής θεωρίας, προς μία διεύρυνσή της, πού την κάνει γι' αυτό πιο εύλογιστη, και προς ένα ούμανισμο καθαρότερα διατυπωμένο. "Ας καθορίσουμε καλύτερα τὰ τρία αυτά σημεία :

α) Οι σημερινοί γάλλοι μαρξιστές καταπιάστηκαν με τη μεγάλη προσπάθεια να δώσουν μια σύνθεση της ανθρώπινης γνώσης, πού πρόκειται να καταλήξει σε μια καινούργια έγκυκλοπαίδεια πού βαπτίστηκε από τώρα «Έγκυκλοπαίδεια της Γαλλικής Αναγέννησης». Ξαναρχίζοντας το έργο του Diderot, μά με μια διαφορετική μέθοδο, μια μεγάλη ομάδα από σοφούς και ειδικούς προσπαθεί να αγκαλιάσει σε ένα σύνολο τις επιστήμες της φύσης και του ανθρώπου, την τεχνική, τις καλλιτεχνικές, τις πολιτικές και τις θρησκευτικές ασχολίες, εξετάζοντας τις κάτω από το φως του διαλεκτικού ύλισμου. Αγγίζοντας την πλατεία αυτή προσπάθεια και προετοιμάζοντας την, ή επιθεώρηση «Η Σκέψη» επιδιώκει συνειδητά τον ίδιο σκοπό της έγκυκλοπαιδικής συστηματοποίησης των γνώσεων, και, μέσα στα πλαίσια ενός σύγχρονου ορθολογισμού, πλουτισμένου και έμβαθυμένου από τη διαλεκτική, μάς δίνει παραδείγματα εφαρμογής της μαρξιστικής μεθόδου, σε περιοχές ακόμη ανεξερεύνητες μερικών επιστημών, όπως ή βιολογία και ή φυσική, και ανθρώπινων επιδιώξεων, όπως ή λογοτεχνία. Δίπλα στη «Σκέψη» μια άλλη επιθεώρηση, λιγώτερο αύστηρη και πιο ανεξάρτητη, «Η διεθνής επιθεώρηση», ακολουθεί την ίδια έγκυκλοπαιδική και διαλεκτική γραμμή, τονίζοντας ταυτόχρονα περισσότερο τη θέλησή της να διατηρήσει ένα τίμιο διάλογο με σοφούς και καλλιτέχνες πού έχουν άλλες αντιλήψεις.

β) Την έγκυκλοπαιδική αυτή ώθηση, τη

γιομάτη ένθουσιασμό αυτή θέληση για ολοκλήρωση και ένοποίηση της ανθρώπινης γνώσης πού ξαναφέρνει στην Αναγέννηση και στον Diderot, την συνοδεύει μια ολοένα και πιο πλατειά διανοητική μετριοφροσύνη. "Όλοι οι έξυπνοι μαρξιστές είναι σήμερα σύμφωνοι να βγάλουν από πάνω τους την κατηγορία του δογματισμού. Έννοούν να μην ξαναμασούν διαρκώς το ίδιο τροπάρι, μά να αναλύουν, κάθε στιγμή, τη γύρω τους μεταβαλλόμενη πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας το όργανο πού τους έδωσε ο Μάρξ για να φτάνουν σε καινούργιες απόψεις και σε καινούργια συμπεράσματα. Γιατί πρόκειται, πραγματικά, για ένα όργανο ανάλυσης, για μια μέθοδο μελέτης του πραγματικού και της κατεύθυνσης της δράσης και όχι για ένα δόγμα αποστειρωμένης ορθοδοξίας. Για μερικούς μαρξιστές, ακόμα και ο άθεισμός του Μάρξ, πέρα από το να είναι μια μεταφυσική βεβαίωση, δέν είναι παρά μια απλή υπόθεση πού πρέπει να την επαληθεύσει ή Ιστορική έμπειρία. "Ετσι, ενώ ή μέθοδος γίνεται αποδεκτή, το περιεχόμενο της μαρξιστικής θεωρίας αλλάζει κάθε φορά πού ή έμπειρία της δίνει καινούργια στοιχεία να περιλάβει. Άνοικτη μέθοδος, όλο και πιο έλαστική όσον άφορα την πραγματικότητα, ο μαρξισμός διαισθάνεται, ολοένα και περισσότερο, την πολύπλοκη λεπτότητα των ανθρώπινων πραγμάτων, και δυσπιστεί ο ίδιος για τον έαυτό του, στην αυτοκριτική πού κάνει. Τόσο πού ένας από τους συνεργάτες της «Σκέψης» ονομάζει μερικές μαρξιστικές εξηγήσεις γεγονότων έπιφανειακές και άπαιτητικές. Φέρνει για παράδειγμα την έρμηνεία πού έδωσε στο μενουέτο ο Πλεχάνωφ, όρίζοντας το χορό πού είναι ή έκφραση της ψυχολογίας μιας τάξης μη παραγωγικής. Έρμηνεία καθαρά όνομαστική και Ιδεολογική, έπομένως χωρίς αξία, γράφει στο 1946 ο μαρξιστής κριτικός ενός παλαιότερου θεωρητικού μαρξιστή, άφου το μενουέτο ήταν στην αρχή χορός χωρικών, έπομένως ένας χορός μιας τάξης παραγωγικής. Η πραγματική διαλεκτική μέθοδος θα ήταν να έρευνήσει κανείς πότε το μενουέτο έγινε χορός άριστοκρατικός και πως μετασχηματίστηκε περνώντας από μια τάξη στην άλλη. "Ετσι, τον πρόχειρο και υπερβολικό μαρξισμό, πού από ανάγκη πολεμικής ύποχρεώθηκε στις αρχές να καταφέρει λίγο χοντροκομμένα χτυπήματα ενάντια σ' ένα μετασχηματισμένο Ιδεαλισμό—πού προκάλεσε μερικά άποφθέγματα του Μάρξ, πού δέν πρέπει να τα πάρουμε κατά γράμμα—άντικατάσθησε τελειωτικά μια θεωρία πιο έλαστική, πιο μετριοφρονη και πιο πολύπλοκη, πού δέ σκέπτεται πια να άρνηθεί την άλληλοεξάρτηση του ύλικού και του ήθικου και πού δέ θέλει να κρύψει τις δυσκολίες πού συναντά στην έρευνά της. Για να ανακαλύψει τις λεπτές αυτές άλληλοεπιδράσεις, ο έρευνητής μαρ-

ξιοτής πρέπει να παλαίψει πολύ σκληρά.

γ) 'Απαλλαγμένος από γελοιογραφικές παραμορφώσεις και από άπλες χρησιμοποιήσεις, στο επίπεδο της επιστημονικής έρμηνείας, ο μαρξισμός αποτελείώνει την καθαρότητά του στο πεδίο όπου ασχολείται με τον άνθρωπο. 'Αφού για πολύν καιρό κατηγορήθηκε για μοιρολατρικό μηχανισμό, τώρα έμφανίζεται από την πλευρά του εκείνη που πιστεύει στην ελευθερία, στην αποτελεσματικότητα και στην αξία του ανθρώπου-δημιουργού της Ιστορίας. Μας ξαναθυμίζει ότι ο Μάρξ δεν ξεκίνησε από το υλικό αντικείμενο αλλά από τον άνθρωπο, «από τη συναισθηματική δράση του ανθρώπου θεωρημένη σαν «πράξη», κατά τα ίδια τα λόγια του Μάρξ, του ανθρώπου που είναι Ικανός υπακούοντας στους νόμους της φύσης να την μεταβάλει και να μεταβάλει μ' αυτόν τον τρόπο την ίδια του φύση. Μέσα στην αδράνεια των παλιών και νεκρωμένων κοινωνικών κατασκευών, ο άνθρωπος είναι το πλάσμα εκείνο που μπορεί, όταν ξέρει τους νόμους τους, να ξαναβάλει τη ζωή και την κίνηση όπως ένας διευθυντής μπαλλέτου,—κατά την παραστατική έκφραση του αόστηρου θεωρητικού που έδω γίνεται αναπάντεχα ποιητής,—«μπορεί να υποχρεώσει τις νεκρωμένες κοινωνικές σχέσεις να μπουδν μέσα στο χορό, παίζοντάς τους τη δική τους διαλεχτική μελωδία».

'Ο Roger Garaudy, γραμματέας του συμβουλίου της έγκυκλοπαίδειας της Γαλλικής 'Αναγέννησης, που αναφέρει αυτό το πολύ λίγο γνωστό κείμενο, δηλώνει ότι στους διανοούμενους της κοινωνίας μας που βρίσκεται σε διάλυση, ο μαρξισμός δίνει όχι μόνο «μια μέθοδο επιστημονικής σκέψης Ικανή να νικήσει την άμφιβολία», όχι μόνο «Ικανότητες έπαφής με το λαό που θα τους βγάλουν από τη μοναξιά τους», αλλά ακόμα «μια καινούργια μορφή ούμανισμού Ικανού να ξαναγεννηθεί κοινωνικά». Κι' όχι μόνο αυτό, αλλά ακόμα ότι ο μαρξισμός, μακριά από το να είναι ένα τέρας στην Ιστορία των Ιδεών, τοποθετείται στο σημείο όπου καταλήγουν είκοσι πέντε αιώνας πολιτισμού και μόρφωσης, που ξεκινούν από τον 'Ηράκλειτο και τον 'Επίκουρο για να φτάσουν στον Langevin, περνώντας από τον Descartes, τον Diderot, τον Hegel, τον Marx, τον Claude Bernard. Δείχνει ακόμη τη συγγένεια που έχει η γιγαντιαία πίστη που αγκαλιάζει την ανθρωπότητα του μαρξιστικού ούμανισμού με την πίστη των μεγάλων ανθρωπιστών της 'Αναγέννησης, όπως ήταν ένας Pic de la Mirandole. 'Αλλά τη φορά αυτή ο τύπος τουτος της ήρωϊκής και δημιουργικής ζωής δεν προορίζεται μόνο για μερικούς άριστοκράτες της σκέψης και της δράσης, αλλά είναι ένας τύπος κοινωνικής ζωής, κοινωνικής σωτηρίας, ένσαρκωμένος σε μια κοινωνία που βάζει για σκοπό της

μιαν απέραντη ανάπτυξη των διαστάσεων του ανθρώπου. Γιατί τέτοια είναι η μακρυνή προοπτική όλης αυτής της προσπάθειας της οικονομικής και κοινωνικής απελευθέρωσης. Σε σπέρμα ακόμα μέσα στη φιλοσοφία του Μάρξ, αναπτύσσεται τώρα απόλυτα από τους νέους γάλλους μαρξιστές. Στόν ουτοπιστή, στο δογματικό που του βάζει την ερώτηση: «Τί θέλετε να κάνετε τον άνθρωπο»; ο Roger Garaudy απαντά: «Δέ θέλουμε να κάνουμε τίποτα τον άνθρωπο· θέλουμε να επιτρέψουμε στον άνθρωπο να γίνει Ικανός να δημιουργηθεί ο Ιδιος και γι' αυτό θέλουμε να τον ελευθερώσουμε από όλα εκείνα που έμποδίζουν τη φυσική και την πνευματική του ανάπτυξη».

'Ο μαρξιστικός ούμανισμός, δηλώνει ακόμα, δεν είναι ένας κλειστός ούμανισμός. Τον κινεί η θέληση του ανθρώπου για μιαν απέραντη δημιουργία. 'Η άποψή του στηρίζεται ταυτόχρονα στη σαφή αντίληψη των πραγμάτων, στον όπτιμισμό και στην έλπίδα, που χωρίς αυτήν, όπως πολύ σωστά παρατήρησε ο 'Ηράκλειτος, «δεν συναντά κανείς το αναπάντεχο». 'Ετσι ατενίζοντας ένα καλύτερο μέλλον, μέσα στο κελλί του, καταδικασμένος σε θάνατο, ο Gabriel Péri, ο διανοούμενος μαρξιστής, αφιέρωνε τη θυσία του στις «μελλοντικές μέρες που τραγουδοούν».

Αυτή η έσωτερική στροφή, αυτή η ανθρωπιστική τάση της μαρξιστικής σκέψης, δημιούργησε ένα δυνατό ρεύμα ένδιαφέροντος και προσοχής σε πλατεία στρώματα πνευματικών ανθρώπων που βρίσκονται έξω από το μαρξισμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι ένας διανοούμενος ξένος προς το μαρξισμό, ο Thierry Maulnier, που χτές ακόμα φαινόταν λίγο ύπνωτισμένος από τον δυναμικό όλοκληρωτισμό, παρ' όλο ότι προσπαθεί να τον ξεπεράσει (είναι μια έκφραση που ακούσαμε συχνά τον περασμένο χειμώνα στη Γαλλία: πρέπει να ξεπεραστεί ο μαρξισμός), παραδέχεται την όρθότητα των κυριώτερων μαρξιστικών θέσεων. 'Ο πόλεμος, τα κοινωνικά και ψυχολογικά αποτελέσματα της πείνας, της μαύρης αγοράς και της κατοχής, το δράμα της ζωής των αιχμαλώτων, με όλο το βάρος της φυσιολογικής αθλιότητας που ξαναζωντανεύει πρόσφατα ο Francis Aubière, αυτό που ο David Rousset στην καταθλιπτική προσωπική μαρτυρία του ονομάζει «σύμπαν των στρατοπεδοσυγκεντρωμένων», έκαναν πολλούς που τα άγνουσαν να γνωρίσουν τα υλικά και κοινωνικά υποστρώματα της πνευματικότητας, την ύλη και το σώμα ακόμα της Ιστορίας. 'Αν το να είναι κανείς μαρξιστής σημαίνει να υπογραμμίζει τη σημασία των οικονομικών φαινομένων, να αισθάνεται την εισχώρηση του υλικού στο πνευματικό και το αντίθετο, να αντιλαμβάνεται την εξάρτηση

δλων από όλα, τέλος να ανακαλύπτει παντοῦ τὸ νόμο τῆς εξέλιξης, τῆς πάλης καὶ τῶν ἀντιφάσεων, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πείθει ἑκατομμύρια καὶ ἑκατομμύρια νέων γάλλων εἶναι αὐτὴ τῆ στιγμή μαρξιστὲς στὴ μέθοδο, μὲ τὴ διαφορά πὼς ἀρνοῦνται νὰ κάνουν τὸ μαρξισμό μιὰ φιλοσοφία ὀλοκληρωτικῆς καὶ τελικῆς ἐρμηνείας τοῦ κόσμου καθὼς καὶ πηγὴ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τους. Εἶναι ἡ περίπτωση κυρίως ἑνὸς μεγάλου μέρους χριστιανῶν σπιριτουαλιστῶν.

Ἐπὶ τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἔρχονται οἱ θεολόγοι, καὶ ἀπὸ τοὺς πρῶτοισι, πού κατέχουν πλήρεις μαρξιστικὲς βιβλιοθήκες καὶ πού νομίζουν ὅτι ἡ συνεισφορά τοῦ Μάρξ στὴ σκέψη τοῦ 19οῦ αἰῶνα πρέπει νὰ βρεῖ τὴ θέση της μέσα στὴ θεολογία, ὅπως ἐγένε γιὰ τὴν ἀριστοτελικὴ σκέψη στὴ μεσαιωνικὴ φιλοσοφία τοῦ 13οῦ αἰῶνα. Στὸ διάστημα τοῦ πολέμου, μιὰ δμάδα ἀπὸ δομινικανούς καθολικούς ἀρχισε νὰ ἐργάζεται μὲ τέτοιο πνεῦμα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ δημοσιεύει τὰ ἀπο-

τελέσματα τῶν κοινωνιολογικῶν της ἐρευνῶν στὸ ὄργανό της, τὸ περιοδικὸ «Οἰκονομία καὶ Οὐμανισμός». Ἐνας ἀπὸ τοὺς κληρικούς ἰδρυτὲς τῆς δμάδας αὐτῆς καὶ τοῦ περιοδικοῦ, δὲ δίστασε νὰ βυθιστεῖ ὀλόγιστα σὲ πλήρη κοινωνιολογικὴ ὕλη, καὶ μοναχὸς ὁ ἴδιος καὶ διανοούμενος, νὰ ἐργαστεῖ μὲ τὰ χέρια του πολλὰ χρόνια σάν ἀπλὸς φορτοεκφορτωτῆς στὸ λιμάνι τῆς Μασσαλίας γιὰ νὰ μελετήσει, σὲ ὄλο τους τὸ βάθος καὶ ἐκ τοῦ φυσικοῦ, τὰ προβλήματα τῆς ὀργάνωσης τῶν φορτοεκφορτωτῶν καὶ τῶν ἐπαγγελματιῶν ναυτικῶν. Τοποθετώντας τὰ τεχνικὰ συμπεράσματά τους στὴ χριστιανικὴ ἀντίληψή τους γιὰ τὸν ἄνθρωπο, οἱ θεολόγοι τῆς «Οἰκονομίας καὶ τοῦ Οὐμανισμοῦ» ἐφαρμόζουν κι' αὐτοὶ γιὰ τὴ μελέτη τῶν κοινωνικῶν φαινομένων τὴν πειραματικὴ μέθοδο, πού ἐγκαινίασε ἐδῶ καὶ ἕναν αἰῶνα μὲ τὴν ἐπιτυχία ὁ Ἐγκελς στὴν περίφημη ἔρευνά του πάνω στὴν «Κατάσταση τῶν ἐργατικῶν τάξεων στὴν Ἀγγλία».

Μεταφρ. Μ.

Στὸ ἐπόμενο: Ἡ νέα Γαλλικὴ Προσωποκρατικὴ Σχολὴ (Personalisme).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΒΑΚΑΛΟ

ΛΥΡΙΚΗ ΠΡΟΝΟΗ ΤΟΥ ΕΛΙΟΤ